

VITA

Válasz néhány kérdésre

ÍRTA: BELITZKY JÁNOS

A „Palócföld”-ben megjelent beszámolómmal kapcsolatban több vélemény hangzott el és több kérdést intéztek hozzám. A vélemények és kérdések közül a kutatás gyakorlati módozataira vonatkozókat tartom a legfontosabbaknak és ezért igyekszem azokra válaszolni.

— 2 — ☆ —

Kutatásaimban, időbelileg, a honfoglalás korától haladtam visszafelé. Azt, hogy a NSU (neosuomi), az ASU (anticosuomi) és a PSU (paleosuomi) nyelvi és helynévadási változatokat felismertem, elsősorban az illírek és kelták nyelvének köszönöm. A dunántúli római kori feliratos anyag jelenlétüket a húnok megjelenéséig igazolja. Az ottani helynévbokrok vizsgálata során kiderült, hogy nyelvükből eredő elnevezések Európa különböző részein is előfordulnak és sok esetben NSU hn-ekkel keverten. A mai albán nyelv egyenesági folytatója a magyarországi illírek és kelták nyelvének. Ez a nyelv azonban balti-finn és magyar lexikális elemeket is tartalmaz, tehát az alapjaiban illír adottságú nyelvbe kelta, balti-finn és magyar együttélés eredményei is lecsapódtak. — Ezt a szókincset — gyakorlati szempontból — illír-kelta (IK) nyelvnek nevezem, bár a paleoalbán elnevezés ugyanilyen jogosult lehet.

Az IK szókincs segítségével derült ki hogy a hún-avarkori településrenden belül igen sok a fordításos hn, vagyis hogy a NSU hn-ek IK alakban is előfordulnak, továbbá hogy az IK hn-ek nagyszerűen tükrözik az egész Kárpátmedence területén a népvándorláskori állapotokat. Ennek igazolására néhányat — mellőzve a tudományos értekezésemben közlendő mai albán szavakat — bemutatok:

Térformákat, térbeli viszonyokat jelölők: Perbál, Pörböly, „valamivel szemben fekvő, szemköztí hely” — Hont, Hantos, „szakadék, vízmosásos völgy” — Tihany, „a szakadéknál” — Majtény. „bal, baloldali, balági, balog” — Bár, „legelő” — Tök, „szántóföld. telek” (területével Keletről Telki határos) — Tököl, „föld, száraz föld, sziget, talaj” — Cák, „határ, vég, vége valaminek” — Mekényes, „nedves vizenyős hely.” — Nyugati kelta eredetűek, tehát valószínűleg régebbiek: Arda, Ardó, Árdán,

Ardanóc „magasabban fekvő hely” (ezeknél azonban figyelembe kell venni a magyar „erdő” szó feltételezett **ardó** változatát is) — a Ben- kezdetűek közül is jónéhány: Bene, Bénge, Benic, Benk, Benkóc, Benta, Bénye, Bények stb. „hegy” — Enese, „sziget” — a Mag- kezdetűek közül is több: Mág, Maga, Mágócs stb. „sík területen fekvő” a szuómi és magyar **mag** éppen ellenkezőt, „hegy”-et jelent) — Sztracena, Sztracin, Sztrecsén, „völgy, hosszú völgy, széles völgy” — Dolány (Benczúrfalva régi neve), „lapos, kis fennsík, asztal” stb.

Milyenséget jelölő, leginkább kultikus vonatkozásúak: Aszár, „hideg” — Kéty, Ketye, „rossz, gonosz” — Ar, „arany” — Gyimót, „féleszű” — Gyerő, „fonott” — Gyerk, „parlag” — Gyorra, Gyórá, Gyorok, „szerencsétlen” — Ajta, Ajtony, „átkozott” — Nemti, Német, Némedi nemcsak német nyelvű népesség jelenlétére vonatkozhatik, hanem lehet IK „átkozott”, is. — Attila, „erős” és valószínűleg ez az oka, hogy a NSU Atila névhasználat mellett él az Attila kiejtés is. — Pomáz, „csöpp, nem nagy; ostoba”. (Ez a fosztóképzős szerkezet a mai francia nyelvben is megvan. Ha azt vesszük alapul, hogy a francia „pas mal” nemcsak azt jelenti, hogy „nem rossz”, hanem kifejezetten a felsőfok megjelölésére is szolgál, akkor a Pomáz hn „kiváló”, tehát nem kultikus-, hanem méltóságnévi jelentéssel bír.) — Dob, Dobi „hasznos”. — Nyugati-kelta eredetűek: Mór, Mórác, „nagy” és szemben az illír „vizes hely” jelentéssel a Mekényes, „kicsiny” is lehet.

Nemzetségi, családi vonatkozásúak: Sóly, „nemzetség, család” — Rea, Récske, Recsk, „fiatal asszony, meny” — Csököly, „leány” — Cún, Csúny, „fiú” — Csöpöny, Csöpinc, „leány” — Csupor, „lányok” — Csömör, második feleség” stb.

Méltóságnevek: Záh, Zánka, „híres bátor” — Sopron és a karolingkori Ciperon, „a főnök, a felsőbbség” — Győr, Györök, Györe, „tekintélyes, bő, elnéző, türelmes” stb.

Hadrendi vonatkozásúak: Csetény, „had, csapat” — Bér, Bere, Berény, Berente, „nyíl, nyilas, ijjász” — Semjén, Sömjén, „testőr, nyögér” — Senye, „őr, jelzést adó” — Zsarapó, „védőbástya, földvár” — Veperd, „mű, alkotás”, valószínűleg, ha nem mesterséget jelöl: „sánc” — Cseh, Csehi, Csó szintén nemcsak a cseh népből való telepésekre utalhat, hanem lehet „rejtekek vár” is.

Földműveléssel, mesterséggel, szolganépekkel kapcsolatosak: Csát, Csatta, Csátka, „falu” — Csatár, „paraszt, földművelő” — Zsember, „közösen művelt föld” — Csitár, „átadott föld” — Zics „szolga; inséges” — Zellő, „szorgalmas” — Zejk, „mesterség” — Zanat, „mesterség”, vagyis mesteremberek települése.

Vannak olyan hn-ek is, amelyek alakjukat tekintve lehetnek szuómi, de lehetnek IK eredetűek is. Ilyenek pl: Súr, NSU „vezér, főnök”, IK „homok” — Surd, NSU ua. IK „süket” — Zala IK „kavics, homok”, így z kezdőhanggal, de Szala alakja is lehet az, és még sok más is, a szuómi „erdő”-n kívül. különösen Itáliában. — Szalka, IK „had, csapat” — Velem, NSU „a testvér földje”, IK „megcsömörlött”, tehát kultikus- vagy népifelfogású méltóságnév. — Vár, IK „sír, sírhalom, sírdomb, kurgán” — Battyán, a vótok nevének változata mellett, IK „otthon, szállás” is. — Ezek és az ezekhez hasonlók jelentését csak a térbeli és települérendi viszonyok tüzetes vizsgálatával lehet eldönteni.

Még nehezebb eldönteni az IK vagy NSU eredetet, azoknál a hn-eknél, amelyek a mai albán nyelvben előforduló balti-finn és magyar szavakkal azonos jelentésűek.

— Ilyenek pl. az Eger „vad, durva, csiszolatlan, goromba, kemény”, a Város „kül-város, város, kereskedő negyed”, a Cseke, Céke, Csekely „gázló, sekélyvizű hely a folyóban vagy állóvízben”, a Cinke „kék cinke” stb.

A nyugati keltáknak köszönhetjük a **tót** szavunkat, ami „szabad ember”-t jelöl „hegy szó, hanem a kelta „nagy” méltóságnév rejlik.

birtokát jelölő szót kell sejtünk. Az Ol- kezdetű hn-ekben is nem mindig a mongol „hegy szó, hanem a kelta „nagy” méltóságnév rejlik.

Egy kétségtelen: az IK nyelv segítségével az egykori településrend számos vonatkozását tisztázhatjuk. Pl. Kerenesalja tájnevünkben a **kemenes** szó „a mi birtokunk” jelentésű. Vagy pl. a bolgárok magyar nevének tekintett **nándor** szavunk IK jelentése „a micnik között, a miékben lévő, a mi közöttünk lévő”, tehát vonatkozhatik az illírek és kelták közé települt nemcsak bolgár népelemekre, hanem magyarokra is, mint Magyarnándor esetében, ahová a tőle északra fekvő Mohorát is benépesítő honfoglalás előtti magyar lakosság települt. — Tiszta véletlen, hogy a középkorban csak **Nándor**-nak nevezett községünk a századfordulón a **magyar** előnevet kapta. Vagy talán volt itt valami helyi hagyomány? — Nem lehetetlen, mert a közeli Tolmácsról azt írja a „Mindenféle izé” című verszet, amit Nagy Iván az 1846 és 1847 folyamán leírt népköltési gyűjteményben is megtalálunk a Palócmúzeumban, hogy: „Tolmácsiak a bagolyt Istenek imádják”, ami valami egészen ősi totemisztikus őskultusznak a halvány reminiscenciája.

A **nádor** méltóságnevünk is illir-kelta eredetű. Jelentése: „a mi jobbkezünk” vagyis az, aki az ügyeket intézi. Ennek igazolására csatolom Malta és Gozo szigetek térkép-vázlatát. A nagyobb kiterjedésű Malta szigete a valószínűleg bizánci császárok által idetelepített hun-avar településbokor főnökének „a kisebbik Gozo pedig a helyettesének a vezetése alatt állt. Ennek az emlékét őrzi ott a Nadur hn.

A szuómiak illírekkel és keltákkal való érintkezése nagyon régi keletű és viszszanyúlik a cölöpépítmények korába. A latin nyelv lexikális adatainak vizsgálata során kiderült, hogy a latin **pagus** 'falú' szó eredeti jelentése 'az, amit bever', vagyis 'a cölölp'. A **pons** 'híd' szó eredetileg 'ut-at' jelentett „a ház kapuja, a **porta** pedig eredetileg **portus**, azaz 'kikötő' volt. Az ősi szókincsnek ez a logikája megnyilvánul a szuómi és a magyar hn-i adatokban is. A **val** / **bal** / **pal** / **fal** sorozat utolsó tagja a magyar **falú** szóban jelenik meg. Közvetlen leszármazottja az összuomi cölöp-építményt vagy terramárén lévő települést jelentő **bal** szónak.

Ezt a nyelvrologikát figyelembe véve kiderül, hogy a kelta **linn** „tó” jelentése eredetileg víz által védett cölöpfalura, vagy terramáréra vonatkozott, mert a finn **linna** „vár” jelentése nem más, mint ennek a kelta szónak ASU-kori átvétele és védeltelmezett településekre való vonatkoztatása. A kelták ugyanis a „vár”-at **dun**-nak, a védelmi művekkel körülkerített falut **llan**-nak, a várost pedig **cathir**-nak, vagy — itt most ők is átvevők — összuómi eredetű szóval, **bally**-nak, **baile**-nek nevezték.

A „védett hely”-et jelentő **dun**-nak pontos megfelelője a PSU **tisa**. A Duna és a Tisza folyóneveink közül az egyik a kelták, a másik a szuómiak nyelvén jelenti ugyanazt. Vizenyős területek, folyóágak által **védett szigeteken** lévő **települések területe**. Ugyanezt jelenti az ugyancsak PSU eredetű Ister folyónév is, a Duna alsószakaszának ókori neve. A PSU **ister** 'védett hely'-et jelent és ma a finn **este** 'gát' és az észti **iste**, **istme** 'ülőhely' szavakban jelenik meg. Az **ister** 'védett településhely' jelentésére lehet következtetni a románok tekintet, de NSU eredetű Balta hn-ekből is. Ez az Alduna mocsaras árterületeinek a neve. A PSU **balsa** 'falú, tó' paleoszamójéd (PSA), paleojapán (PJA) vagy paleomagyar (PMA) változata a **balta** és ugyanazt (PJA 'falukapu' v. ő. latin **pons**) jelenti.

Fontos az IK szókincs ismerete a római kori Magyarország településtörténetének megismerése szempontjából is. A Vannius országának keleti határául említett Duria folyó neve valószínűleg IK eredetű. Az IK **tur** 'sebes' jelentésének ASU megfelelője a Vág 'sebes' folyónév. (Vö. Rábasebessel Vág falu határos). A Tur folyónevek azonban nem mindenütt IK eredetűek. Van közöttük szuómi eredetű 'köves' is (vö. **Tur-Keve**, **Tur-Tas** az Uralban). A szatmári Tur folyó nyilván "sebest,- jelent, mer közelében sok az IK hn, pl. a gázlót jelentő Tiván is megtalálható.

Azt, hogy az IK nyelvet a koraközépkori magyarság is ismerte, igazolja, hogy nem egy személynevünk IK változatban is előfordul. Pl. Miskolc nemzetség NSU eredetű kultikus neve a „milyen csúf, milyen szörnyű” felkiáltással azonos. Ez a nemzetségnév 1219-ben a Mizidaczij IK fordításban „ijesztő családtag, elrémitő családtag” változatban jelenik meg. Miskolctól Délre fekvő Csaba NSU nyelven „fark”-at jelölés nyilván vonatkozásban áll a nemzetség kimondani tilos totemének nevével. Hogy ez a totemállat mi volt, kiderül a Csaba határában fekvő Dudoika puszta IK eredetű nevéből, ami IK nyelven „a mi félelmetes farkasunk” jelentéssel bír. Ez egyúttal azt is igazolja, hogy az itt élt illírekre és keltákra nem volt kötelező a Csabát birtokló szuómi nemzetség totemének tisztelete.

A fent elmondottak újszerűsége annyira meglepnet sokakat, hogy ezt is, mint a Palócföld előző számában közöltek, fantazmagóriának, dilettanzmusnak, minden eddigi komoly kutatással ellenkezőnek vélhetik. Szeretném meggyőzni őket ennek az ellenkezőjéről.

A közös töről fakadó emberi nyelvek két főcsoportra bomlottak. Középen, magyszerűen, az Indiai Óceánt és a Perzsa Öblöt, Ázsia és Afrika felől körülölelve a flexáló nyelvek, a mai indoeurópai nyelvek ősei helyezkedtek el. Ezt a centrális nyelvcsoportot vette félkörben körül az agglutináló nyelvek (ural-altáji stb.) csoportja. Az eredetileg közös szótagnyelv tehát két alaprétegre bomlott. Az uráli nyelvek a mai Tibeszi hegyvidék táján, akkor emberi életfeltételeknek teljesen megfelelő környezetben alakultak ki. Hn adataim szerint innen sugároztak ki Abbeszínia, a Kongó vidék, Nyugat Afrika, Kisázsia és a Gibraltári szoros felé. Európát legalább három-négy periódusban szállták meg és Ny-ról K felé vándorolva jutottak el Amerikába, Japánba és Eurázia többi részeibe. Az tehát, hogy Itáliában, a Balkánon és a Pireneusi-félszigeten PSU hn-eket találunk nem véletlen, hanem a vándorlás egyik szakaszának emlékei, ugyanúgy, mint az ott található PSA és PJA hn-ek az ezt megelőző szakaszoknak.

Azt, hogy ez így történt, fényesen igazolja az etruszk nyelv. — Az etruszkok nyelvének megfejtésére számos kísérlet történt. Ezek azonban nem voltak kielégítőek. Legtöbb igazuk azoknak volt, akik abban magyar és balti-finn nyomokat sejtettek. A PSU, a PMA, és a PJA hn-ek térképezése során kiderült, hogy Etruria területén főleg PSA és PJA hn-ek fordulnak elő, és hogy ezek foltokban a szamojéd földig, Japánig és a Tibeszi hegyvidékig követhetők. Térbeli alapon joggal tételezhettem föl, hogy a fenti hn-bokrok szavait az etruszk feliratokban is meg lehet találni, és hogy a szamojéd, a japán, a magyar, valamint a balti-finn nyelvekből meg lehet fejteni és rekonstruálni lehet az etruszk nyelvet. — Ez sikerült is. — Íme a kultikus szöveget tartalmazó, szertartáskönyv jellegű, Maglianói Korong, eredeti hangzókihagyással leírt felirata kezdő sorainak fordítása, a szórend megtartásával:

Kavthas tuth iu. — Előkészíteni (kapni) a tűz jelet. — Avils LXXX ez. — Letenni (adni) 80 pénzt. — Khi mthm: kas thialth, lakth. — A ti bizonyágtok (misztériumotok): Parazsat felszítani, megrakni. — Hev n avil ne sl. — A kígyót rá dobja a nő pap. — Man murinas ie. — Mind eltávolítani a részeket. — Felzath i. — Felemelni (felszedni) a beleket. — Ais eras in eks me ne. — A szeretett nagyság (az istenség) jóakarató igéjét a kígyójelben nézni (vizsgálni). — Mlath ke. — Megitélni a jelt. — Mar ni tuth i tiu. — Mindezt kihirdeti a tűz lángja fölött. — És így tovább, a szertartások végrehajtásának a leírása, rövid, szinte szaggatott szavakkal és mondatokkal.

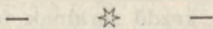
A japán nyelv rendkívül nagy, pogány szertartási kifejezéseket megőrző szókincse, a szamojéd nyenyec nyelv nyelvtana és szavai, és a magyar szavak változatai fényt derítettek erre az eddig ismeretlen, vagy félremagyarázott szövegre. Az etruszk feliratok megfejtését elősegítik a latinba átkerült etruszk, és a görögbe — most már állíthatjuk — átkerült pelazg szavak, az etruszk közeli rokonai. — Ez a magyarázata annak, hogy a délibábos nyelvészkedés korában sokan igyekeztek a magyar és az ógörög nyelv rokonságát bebizonyítani.

Az etruszk szövegek egyre fokozódó megismerése következtében sikerült megállapítanom, hogy a magyar nyelv szókincsileg a japán és a szamojéd nyelvekhez viszonylag közelebb áll, mint a balti-finn nyelvekhez. Az is kiderült, hogy a japán

nem elszigetelt nyelv, hanem uráli. — A balti-finn jellegű szavak az etruszkban is fordításos névhasználat alakjában fordulnak elő. Pl. Larth Velkha az egyik etruszk nemzetség neve. A **lar** etruszk szó, mint hn erdei tisztást, mint név, fehéret, ragyogót jelent. Ez a latin **Lux** szónak is az etimológiája. Az is előbb erdei tisztást jelentett és csak átvitt értelemben lett a „fény” jelölőjévé. A PSU **velkha** „fehér, fényes” jelenéssel bír, tehát pontos fordítása az etruszk nemzetségnévnek, — A nyenyecéknél ma is van egy Lar nevű nemzetség. — Az etruszk nyelv ismeretében úgy látom, hogy a baszkok nyelve ugyancsak ehhez a csoportozhoz tartozik.

Tekintettel arra, hogy az etruszk nyelv hangtanát, szótanát és mondattanát egyre több szöveg ismeretében, egyre részletesebben tudom összeállítani és remélem, hogy rövidesen több száz szó teljes etimológiáját is tudom adni a helynevek segítségével, ezeknek a hn-eknek preindoeurópai voltában sem kétekedhetem. — Fontos ez mégynk hn-ei szempontjából is. Pl. Pásztót a nép Pásztóhának nevezi. Ez a **pasz toha PJA** szóösszetétel. Jelentése: „a mi területünk, a törzs területe”. Van azonban hasonlót jelentő értelme a **pasz tó** összetételnek is: „a mi részünk”. Bárna neve PSA eredetű, de nem etruszk, hanem pelazg jellegű, ha etruszk jellegű volna, akkor **barma** vagy **parma** lenne. A szó égetéssel létrehozott erdei tisztást jelent. Ezzel függ össze a magyar, szint jelentő, **barna** szavunk is. A pelazg **parna** és az etruszk **parma** változat azonban még füstöt és ködöt is jelent. Ezen jelentés emlékét az ógörög, ködös Parnassos hegy neve őrzi. Maconka neve PJA eredetű és „fenyves mellett” a Mácsa neve viszont PSA és „hegyhátat”-at jelent.

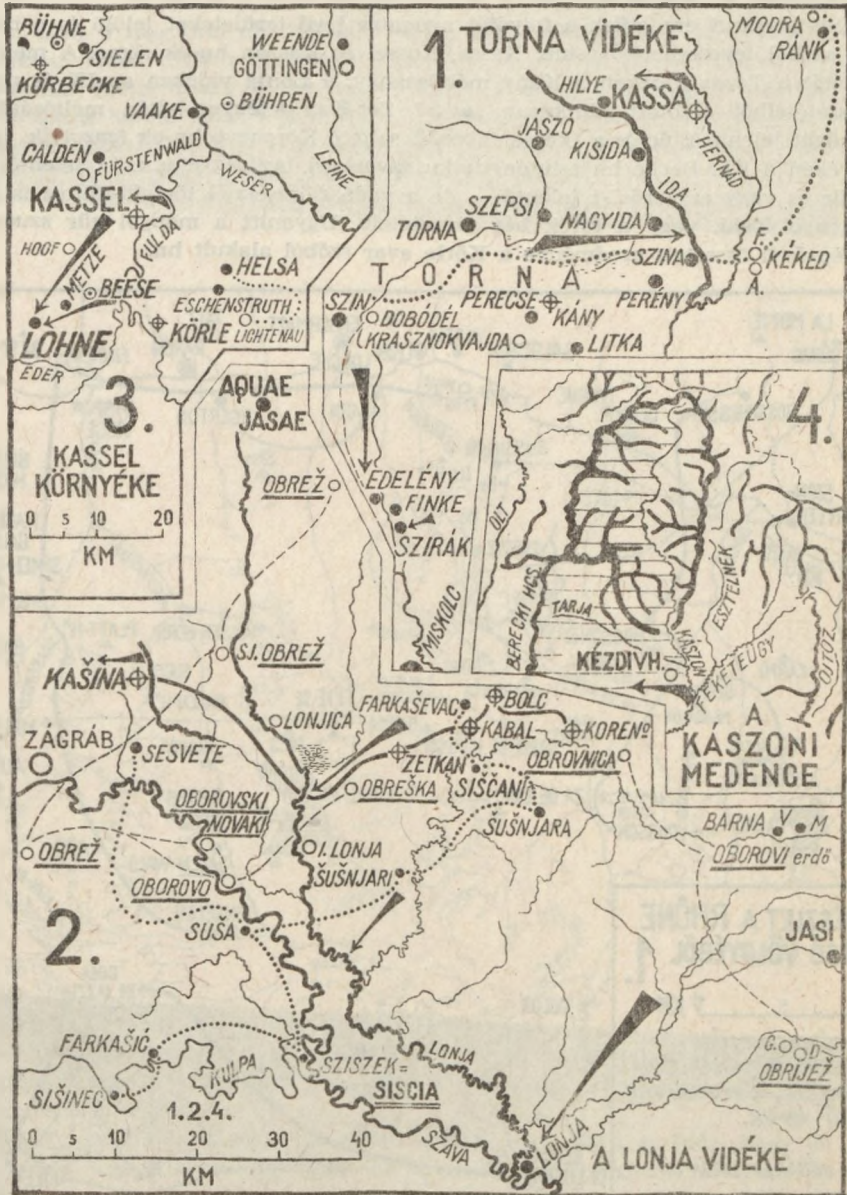
Folytathatnám még tovább is, de részletekbe menően egy teljesen tudományos jellegű nagyobb munkában kívánom ezt, a véleményem szerint igen nagyjelentőségű és nemcsak az egész ókor, de még a népvándorlás korának történetét is nagyban módosító felismerésem a nyilvánosságra hozni.

A fentiek előrebocsátása után azoknak is szeretnék válaszolni akik azt kívánják megtudni, hogy miként állapítom meg a hn-bokrokat és hogy módszerem szerint mik a kutatás módozatai. Úgy vélem, hogy mindenek előtt a térbeliség szemlélete a legfontosabb, tehát gyakorlat a térképolvasásban és a térkép adatainak térbeli elképzelése. Ezt kevés helyszíneléssel mindenki megszerezheti. Az is nagyon fontos, hogy térképvázlatokat készítsünk. Most néhányat, némi magyarázattal, bemutatok.

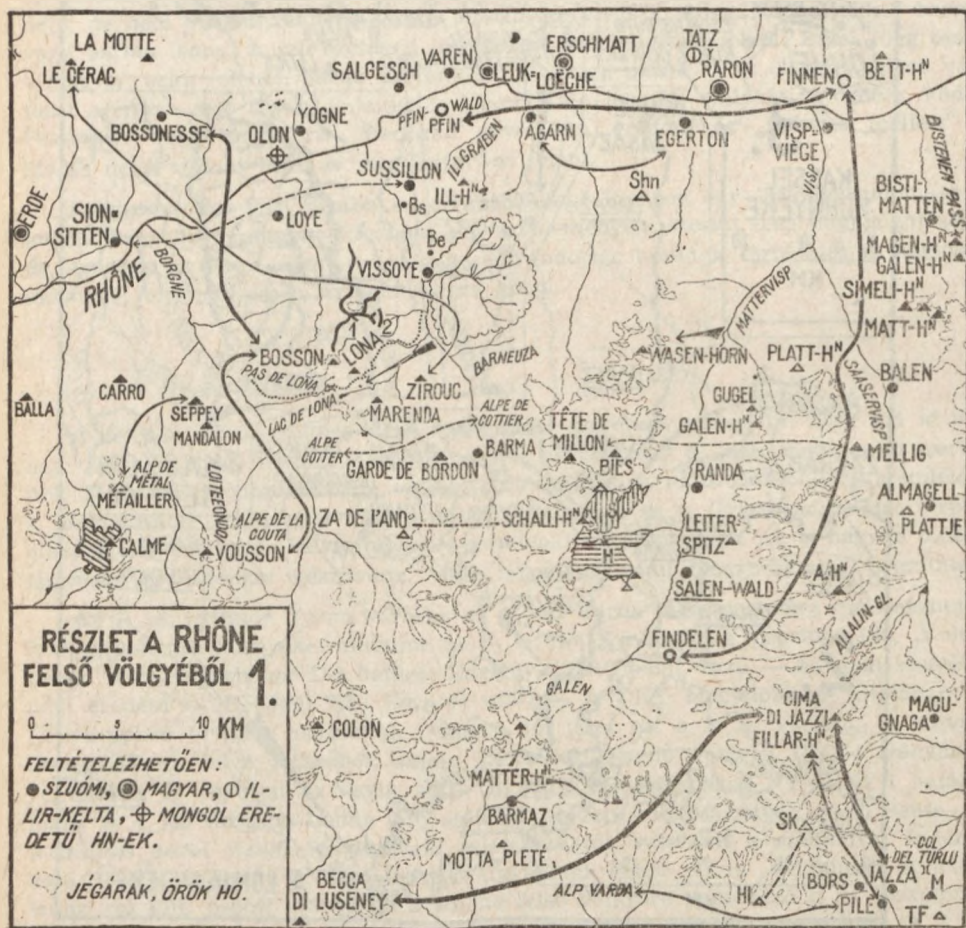
Az 1. sz. vázlaton Torna városka és a régi Torna megye, szuómi méltóságnevet őrző területének környékét mutatom be. A terület K-i határa a bifurkáló Ida, „Kelet” patak. A településbokor D-i határát Edelény, „Dél” jelöli. Erre — ha nem személynevi eredetű — Dobódél falu neve is utal. — A DNY megjelölésére általában a Lónya-típusú hn-eket használták. Nagyon jól látni ezt a 2. sz. vázlaton a horvátországi Lonja folyó futásából, amely az összes rányiló völgyek DNY-i irányának végvonalát és egyúttal az egyik ASU és AMA településbokor NY—DNY-i határát jelöli. A 4. sz. vázlaton Lohne falu az ASU eredetű méltóságnevet viselő Beese és fordításos nevet viselő Fürstenwald településektől, valamint a székhelyet is jelölhető Hooftól egyaránt DNY-ra fekszik. Ugyancsak ebből a finn „délnyugat”-ot jelölő louna szó PSU óséből származik a Rhone felső völgyére vonatkozó 1. sz. térképvázlaton látható Lona hegy, hágó és tó neve egy DNY-i irányú völgy végén. A 2. sz.

Rhone-völgyi vázlaton a Glacier Lognan neve utal erre az irányra. A Meuse völgyében pedig a Cowa melletti Loneux és a Vesdre egyik mellékpatakja partján fekvő Lonhienne jelölnek ilyen irányú határt, illetve vízfolyást. Lehet azonban, hogy a Lónya-lípusú h-n-ek gyakorisága valamilyen kultikus dologgal, valamilyen szertartással is összefügg.

Szlávok által lakott területeken nagyon nehéz megkülönböztetni a PSU északot jelölő *poja* szót, mert az analógiával a mezőt és tisztást jelentő *polje* és *pol'ana* szavakká alakult. Latin nyelvterületen azonban kimutathatók. A Sempion környékét bemutató vázlaton a Deveróba ömlő Agaro völgyében fekvő Alpe Pojala és Lago di Pojala északi hegyi legelőt és északi fekvésű tavat jelent. A kazári Pólyos patak és völgy neve is 'északi'-t jelent.

Hun-avarkori eredetűek a folyótól nyugatra levő területeket jelölő és a mongol kasin szóból levezethető Kasina, Kassa, Kassel és Kászon hn-ek zöme. A mongol jelenlétét a Torna vidékén a Kány méltóságnév, a Lonja vidéken az IK és mongol szóösszetételből alkotott, tipikusan „avar” Zet-Kan = fényes + kán méltóságnév, a rabszolgát jelentő Bolc és a „kerek tábor”-t sejtető Korenevo hn-ek igazolják. Kassel környékén a Kör-Becke hn szintén tipikus avar szó. Az „egyetemes”-t jelentő mongol *gür* és vagy az „erős”-t jelentő — de a vadásztörzseknél törzsfő-tálost is jelölő — mongol *beki*, vagy a török *bég* összetétele. Ugyanitt a mongol *gür* szuomi *-le* hn-képzővel összetett eredménye a Körle avar szóból alakult hn.

A Szirák-típusú hn-ek lehetnek PSU, PJA és PMA eredetűek. A vázlataimon felsoroltak PSU vagy PMA eredetűek és 'szélrül' valót, valaminek a szélén fekvőt jelentenek. Ilyenek az alpesi Lona közelében fekvő Pointe de Zirouc, a hegylánc végének a legmagasabb pontja, vagy a Siontól É-ra emelkedő Le Cérac egy másik hegylánc ÉK-i szélén.

A valaminek szélét jelentő szuómi szavak sorába tartoznak az Ohát-típusú hn-ek is. Ezek a mai finn **ohi** 'mellék, oldal, széle valaminek' és az **ohaus** 'halánték' szavakban élnek tovább. A Meuse völgyében az Oha, a Bas-Hoa és az Ohau-mont képviselik. Idetartoznak a finn **laita** 'oldal, valaminek a széle' értelemmel bíró Lajta-típusú hn-ek, amik különösen német nyelvterületen mentek át igen jelentős, analógián alapuló változásokon. Ilyent látunk a Rhone völgyében fekvő Randa fölött emelkedő és ugyanazt jelentő Leiter-Spitz hn-ben is.

A PMA hn-ek sorába, a Szele-típusúak közé tartoznak a valaminek szélét jelentő Rhone völgyi Saillon és Saille. Az egyik a Rhone É-i a másik a La Salenze patak K-i partján. A két hn 'széle' jelentését igazolják a közelükben fekvő Leytron és a germán eredetű Randonne ugyanazt jelentése, valamint az 'oldal, oldali' Verseny-típusú hn-ek — vö. Berzsény-Börzsöny — körébe tartozó Tete, Versan és Berze hn-ekkel egy csoportba való szereplésük. Hasonlót tapasztalunk a Meuse völgyében is, ahol Seilles a „magas part”-ot jelentő Haut Rivage és a „szélső erdő”-t jelentő Bois Bordia hn-ek között fekszik.

A 'bal, baloldali'-t jelentő Vázsony-Vezseny típusú hn-ek alakilag is teljesen finn megfelelőjét találjuk meg a Mattervisp balpartján emelkedő, utolsóként elhelyezkedő jégáras csúcs, a Wasen-Horn nevében. A Simplon-hágóhoz vezető ősi erdei út — aminek a nevét a Saltine, „erdei út” patak őrzi — baloldalán, ha a Rhone völgyéből a hágó felé haladunk, fekszik a Wesen-Alp és melekedik a Wasen-Horn.

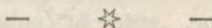
Nagyon fontos ezeknek az oldalt, valaminek a szélén fekvő fekvést jelölő hn-eknek a feltérképezése. Pl. a Verseny-típusú hn-ek finnjellegű tövének mélyhangú Varsi változata és a „tisztást” jelentő paleoszamojéd jellegű olasz Varzi hn-ek hasonlósága és mindkettőnek Barsi alakjában való megjelenése rendkívül sok bonyodalmat okoz. Ezek tisztázására való törekvésem vezetett oda, hogy az etúriai Appenínók vidékén sikerült felismernem azt, hogy a PSA típusú hn-ek — amit az egyik Varzi közelében lévő, ugyancsak „tisztás”-t jelentő Varsaja, a nyenyec **varcjava** igazolt — etruszk eredetűek, tehát az etruszk nyelv rokona kell, hogy legyen a szamojédnak.

Annak, hogy a PSU hn-ek sorában olyan sok a térbeli formákat jelölő, azzal magyarázható, hogy a régi emberek sokkal inkább benne éltek a tájban mint mi, és alaposan megfigyelték a természeti adottságokat. Az az egyedülálló időszakos gejzír sem kerülte el figyelmüket, amely az Eperjes-Tokaji hegylánc posztvulkanikus jelenségeinek egyik legszebb példája. Ránk neve abból a szuómi szóból származik, amit ma a finn **rankka** 'erős, heves, szakadó, zuhogó' szó képvisel — Azt, hogy Malta szigetén valóban hun-avarkori településrendbe tartozó hn-ek is találhatóak a PSU és PSA mellett, nemcsak a NSU eredetű Hamrun hn, hanem a szláv eredetű Sliema is igazolja. Hamrun, a félsziget nyakán „fok”-ot, Sliema a tenger partján „kagylós”-t vagy „csigást”-t jelent.

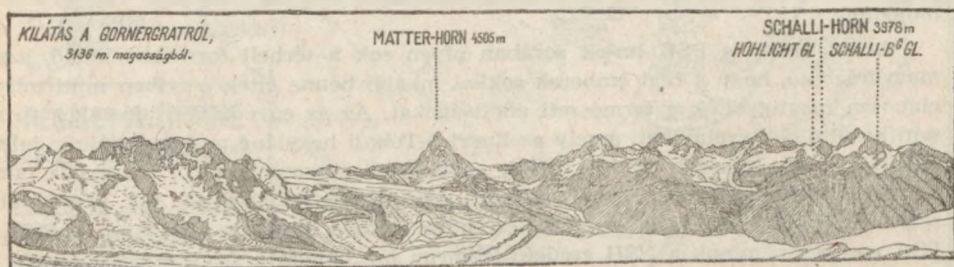
Külön, önálló tanulmányt kívánnak a PJA, PSA, PMA és PSU „hegy”-et jelentő hn-ek és a hegyek különböző részeinek megjelölésére szolgáló elnevezések. Pl. a PJA eredetű olasz Ovaro és Ovari hn-ek — mai japán **owaru** 'vég, vége valaminek; be-

végezni' **owari** 'a vég, a befejezés' — igen világosan fedik a térformákat, de a PSA eredetű **Varchi** hn-ek — nyenyec **varchi** — csak ebben a formában jelentenek kétségtelenül „part”-ot vagy „oldal”-t, mert a Varco hn-eknél már fennáll a „medvés”-t — nyenyec **vark** 'medve' — jelentés valószínűsége is. — Az Alpeseekben igen gyakori a „sziklás”-t, vagy „sziklás hegyoldal”-t jelentő **Kalanda** és **Kalen** hegynév, ami az **Ipoly** mellett **Kalonda** község nevében már „part”-ot, vagy „hegyoldal”-t jelent. — A **PMA mag** 'hegy szavunk **ma** töve minden uráli nyelvben kimutatható. Itt csak arra mutatok rá, hogy a mi magyar népvünk népünk saját neve, és csakis a mi nyelvünkben magyarázható meg. Így értelme „hegyi ember” vagy „földi ember”, azaz „földi”, amely szavunk az egy területről származókra nézve még ma is él. Népvünkben tehát a kőkorszak emléke, a hegyekben, a barlangokban való élés emléke kísért. — A hegyet jelentő **mag** szavunk az alpesi **Magen** hegynevekben jelenik meg. A **Rhone** völgyi egyik vázlaton **Magen-Horn** képviseli a sziklás **Galen-Horn** közelében.

PSU eredetűek zömmel a **Vari**, **Var**, **Vor**, **Bar**, **Bor** alapszavú hegynevek. Ezek — ha nem függenek össze a **PSA** tiszttással — **Bars** és **Bors** képzős alakokban jelennek meg. Például **Rhone** völgyében és **Borset** alakjában, **Warnant**-tól **É-ra** a **Meuse** völgyében. — Vagyis a magyar **Borsod** és **Bars** hn-ek sem személynévi eredetűek, hanem hegyet, hegyes területet, hegyoldalt jelentenek. Épp így nem személynévi eredetű **Hont** községünk neve sem, hanem illír-kelta nyelven jelöli azt a térformát, amit a híres **Honti** szakadék a falu közvetlen közelében képvisel. — Vagyis a koraközépkori krónikáirásunk személyneveket készített a birtonevekből.

Nagyon nagy a vízzel kapcsolatos **PJA**, **PSA**, **PMA** és **PSU** hn-ek száma. **Siciliában**, de méginkább egész **Itáliában** gyakoriak pl. a **PMA** **Veze** és **Vize** kezdetű vízfolyásnevek. Az **etrúriai** **Merse** **PSA** eredetű elnevezés és „sebes” a jelentése. — Mellékelt térkép-vázlataimon is bemutatok néhányat.

A Mátraszelétől É-ra folyó Kajra, azaz „kutya” patak alpesi testvére a Cairasca patak, bár ez lehet „hím” patak is (finn *kairas* 'hím'). Az Eger patak nevének változatát mutatja a „sebes” jelentésű *Agaro*. A közeli Vava „szabad” vagy „kicsi” jelentéssel bír és ez utóbbi értelmezés ellentéte az „öreg”-et, „nagy”-ot jelentő *Vannio* patak nevében tűnik fel. A Satta patak neve „száz”, ha PSU, de „zajos, csobogó” ha PJA. A Varzo neve „hegyi”-t jelent. És nemcsak a Simplon környéke van tele ilyen uráli nyelvekből megmagyarázható vízvevekkel.

A patakok neve rendszerint azonos itt a völgyek neveivel. Egy-egy alpesi völgy egy-egy emberi közösség, egy falunépe használatában volt. Így maradtak meg a különböző törzs és népnevek ezekben az alpesi völgyecskékben. A kis balti-finn izzór nép törzsnevét őrzi az *Isoro* folyócska neve a Simplon vidékén és a magyarok nevét, nyilván egy avar-hun településcsoport emlékét, a Kis- és Nagy Hongrin, a Genfi tótól K-re.

PMA és PSU elnevezéseket őriztek meg a Bies, Bis, Wis, és Wit kezdetű vagy összetételű víznevek. Ilyen a Rhone völgyében a Vieze és a Vesda. Az első PMA, a második PSU szóalak. Az sem véletlen, hogy a Rhone-ba ömlő kis Ill az Illgrabenben és hogy a Vieze a Vald' d' Illiez-ben folyik és hogy az Ill-Horn tövében források és tavacska vannak, mert a PSA i 'víz'-et, az il pedig „vizes”-t, azaz patakot, folyót stb. jelent.

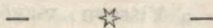
A mai finn nyelvben élő *vu* és *vuoto* szavak PSU ősből alakultak a vízfolyást, forrást és vizenyős, vagy vízmenti helyet jelölő Buda- és Pozsony-típusú hn-ek. Az egyik Rhone völgyi vázlatomon ez utóbbi *Vousson*, *Bosson* és *Bossones* változatokban tűnik fel. A *Vousson* ÉK-i oldalán elterülő *Alpe de la Couta* PMA eredetű és „kút”-at, emberi beavatkozással körülkerített vagy védett „forrás”-t jelent. — A Vizsoly-típusú *Vissoul* „vízvölgy”-et jelent. Ez magyar és finn szó összetétele, tehát „avar” eredetű, aminek IK és NSU testvére a *Mesue*-be ömlő *Mehaigné* völgyében *Wanzoul* alakban jelenik meg. — Azt, hogy a *Vissoye* „vízvölgy”-et jelent, szépen látható a *Val d' Anniviers* = *Eivischtal* jobbpartján elterülő körfülke patakbojkornál. — Az IK eredetű *Van*, „víz” településvég a *Witenberg*, „vizes hegy” lábánál, patak partján található. A *Wistätt-Horn* tövében pedig az IK „sebes *Tur-bach* ered, amelynek partján egy „vizes”, nevű település, *Bissen* van. A vízzel kapcsolatos hn-ek sorába tartoznak az olyanok, mint a *Weser*, a *Visp* = *Viege*, a *Vezin* stb., amik közül ezek vázlateimon is láthatók.

Nagyon bonyolult a PSU eredetére visszavezethető és vizest, vagy vizit jelentő *sam-sam-sim-som-sum* tövű hn-ek a hasonló kezdetű, de mást jelentő hn-ektől való elkülönítése. Ez az igen ősi névadás, ami nálunk a *Szamos* = *Lápos* nevében jelentkezik talán a legkifejezöbben (vö. *Ecsedi láp* közelsége és az egyik mellékágának *Lápos* neve.) Bonyolítja a kérdést az, hogy a mezopotámiai *sumérek* neve, ha azt PSU szó-kész'etem alapján értelmezem „vízi, mocsári, lápi ember”-t jelent és ugyanennek a szó-készletnek alapján a finnek saját *suomi* neve pedig „víziek, lápiak, taviak, mocsáriak” jelentéssel bír. Az, hogy a *sumérok*nak volt valami közük az alföldi őslakos-*ság*hoz azt régészeti leletek igazolják, de az is tudott tény, hogy az *árpádházi királyok* jelvényei között is sokan *sumér* ékírásra visszavezethető részleteket vélnek felfedezni, és egyre többen vannak a *sumér-magyar* szóegyezések kimutatására törekvők. — A kérdés bonyolultságát fokozza, hogy a japán *sumi* 'rendben lévő' mellett 'letelepült'-et is jelent, tehát ha a *cölöpépítkezésre* és a *terramarékra* gondolunk egy ősi PJA szó értelmileg fedheti az ősi PSU jelentését. — Nem akarok elébe vágni

saját kutatásaimnak, de a rendelkezésemre álló sumér vonatkozású irodalom alapján — amit Frank Veress New-Yorkban élő kutató, ennek a nyelvnek kiváló ismerője, volt szíves számomra a Palócföldben megjelent beszámolómlatására elküldeni, amiért neki ezúton köszönetet mondok — úgy látom hogy a sumér eredetileg szótagnyelv és épp úgy, mint ahogy a kínai, szótagnyelvből ragozó nyelvvé vált. Az ékírások korában ennek az átalakulásnak az állapotában volt. — Ami pedig a hn kutatásokat illeti, különös figyelmet kell szentelni ennek a sam-sem-sim-som-sum kezdetű hn sorozatnak, mert nem lehetetlen, hogy segítségével a sumérok vándorlására és a sumér nyelvnek az uráli nyelvek közé sorolására értékes útbaigazításokat kaphatunk, bár egyetlen hn típus sem viseli magán annyira az analógiás alapon történő módosításokat, mint éppen ez, és amire jó példák a magyar Somla, Somló, Somlyó stb. hn-eink egész serege.

Vázlataimon, ott ahol francia hn adás is előfordul a **chamois** 'zerge' szóra visszavezethető hn-ek sorában is sejtek PSU hn-adást. Az Arve, a PSU „kincses” partján fekvő Chamonix francia neve szerint „zergés”, de a Giffre völgyében ettől nem messze fekvő Samoens, a Leytron és Ardon közt fekvő Chamoson, a népnevek csoportjában fekvő Sembrancher és Chamaille — különösen ha figyelembe vesszük Pfin és Pfinwald jelenlétét — nagyon gyanúsak.

A vízzel kapcsolatos elnevezések gyakran váltak kultikus nevekké. Pl. a Wed, Vete, Vis, Vitér és az IK eredetű Vanta = Banta, és talán nem egy Vid személynévünk a koraközépkorban a szuómi **vít** 'víz' változatai lehetnek. A Buda és Pozsony „víznevek” kultikus névvé válását megmagyarázza az Almos születésével kapcsolatos Emese monda. Emese álmában hatalmas, ágyékából eredő folyót látott, ami az utódok sokaságát jelképezte. A termékenységnek a vízzel, a forrással és a folyóvízzel kapcsolatba hozása eredményezte a vízzel összefüggő személynévek adását.

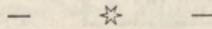
A szuómiak által lakott egykori területek felderítése szempontjából szinte nélkülözhetetlenek a Szepes-típusú hn-ek. Ezek közé tartozik a Torna vidéki Szepsi is. Ez a hn-típus „mesterember, kovács, fémműves” jelentéssel bír és mindenütt megtalálható, ahol a fémművesség számára valami természetadta lehetőség nyílt. A szuómi kovácsok egyúttal vasolvasztók is voltak, amit a Szepes-típusú hn-ek közelében található, szénégetésre vonatkozó hn-ek gyakorisága is igazol. Az Ida mellett ezt jelenti Hilye hn, az Alpeselekben pedig a szénégetők telepe fölött emelkedő Tete de Millon és a Mellig csúcs. A szénégetőkkel függnek össze a magyar Milér és Melér hn-ek is. — A szénégetők és kovácsok közötti kapcsolatot térbelileg szépen igazolják a Zeppetlet melletti Mille és az ezek fölött emelkedő Tete de Payaná, ami a kovácsok mesteremberek észt típusú elnevezését őrzi. A hegy tövében a Les Arpailles nevű település vagy a „kincs” bányászainak vagy olvasztóinak a szállása volt. — Hasonló csoportosulás észlelhető a Mont d' Or, az „Aranyhegy” déli lejtőjén, az Ormont dessus-n fekvő Seppely, Charbonier és Essert esetében. Ez nyilván hunavarkori telepítés a kovácsok a szénégetők és szerszámkészítők számára, ahol a Mont d' Arvel jelzi a bányák helyét. — Azt, hogy ezen a vidéken szépszámmal éltek szuómi fémművesek, igazolja a Mont Seppely és patak Ny-i partján található Métallier csúcs, és az Alpe de Metal. — Érdekes kapcsolatot sejtek a „vasas” Ferrant patak forrásához közelfekvő Vacheresse és a PMA vas szó között, ami itt furcsa analógián

A SIMPLON ÉS A L'HONGRIN KÖRNYÉKE

0 5 10 15 KM

esett át. — A német nyelvterületi Essen, Eschen stb. hn-ekben szintén szuómi eredetet sejtek. — Nagyon bonyolult analógiával alakultak át az ilyen hn-ek és csak a kísérő hn-ek segítségével lehet megközelíteni az ősi valóságot. A London környéki hun-avar testőrtelepítés körzetében lévő Ash pl. hiánytalanul megmagyarázható az angol „kőrísa” jelentésből mégis a szó itt a szerszámkészítők telepére is utalhat. — A nógrádi Iliny hn-ünk a vótban meglévő ili 'szén' szó NSU őseiből származik. Itt égették a szenet az Ipoly É-i partján lévő kovácsi-i és a cserháthalápi fölötti Pályahegy nevében emléküket megőrző, halápi kovácsok számára.

A Torna körüli hn-ek sorában csoportosan tűnnek fel a kék színt jelentő Kéked, Szin és Szina, a szláv Modra és az „avar” kék vizet jelentő NSU és IK összetételű Szinva. Ez a „kék” szó — Német Gyula szerint — törzsnév is lehet. — Malta szigetén a NSU „fekete”, Musta hn és Birkirkara szóösszetételben, mint török kara jelenik meg, a hihetőleg szintén valami törzsi vonatkozást fedő, színre vonatkozó elnevezés.

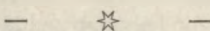
A népnevek között az avarkori települések nem gyakori, de azért mégis többször előforduló jelzője az avar népnév. Az avarok jelenlétét szépen igazoljaka Lonja vidéki Obrez, Obreska, Obrovnica, Obrovski, Oborovo — szlávul az avarok neve — települések. — Ezeknek a kétségtelen avart jelentő hn-ek szomszédságában tűnnek fel a „farkas”-t jelentő Farkasevac, Farkasio, Sisinec, Siscani, Susnjara, Susnjari, Susa, Sesevete és Sziszek hn-k. Sziszek római-kori Siscia neve ugyanezt jelenti, és éppen ezért velük kapcsolatban a PMA és PSU hn-adás lehetősége áll fenn.

A római korban ugyanis a Lonja vidéke a Pannonia Ripariensis területnevet viselte és Siscia volt a központja. Daruvár római kori neve Jasi és a Dráva közelében fekvő Varasd-Toplicé pedig Aquae Jasae. A szuómi jasi „ijjász”-t jelent, és azt, hogy itt jazigok laktak más forrásokból is tudjuk. Ugyanitt a hegység latin Mons Claudius a neve a benszülöttek nyelvén Mons Almus volt. Ugyancsak Almus-nak nevezték a római korban az Isterbe ömlő Lom folyót is, és így nevezik a Simplon közelében az Isoro völgyi Monte Alom hegyet is. Feltételezhető tehát, hogy a jazigok körében magyarok is éltek. Éltek tehát a magyarok a Duna-Tisza közti jazigok területén is, amit — többek közt — a PMA Szele és Zagyya (zavaros) elnevezések is igazolnak. — De igazolja az a Dunaújvárosi sírkő is, amelyen a Mocur személynév szerepel. — Véleményem szerint a jazigok, akik akkor megyénk déli részein is laktak PMA és PSU népkeverék voltak, illetve egy ősi magyar és egy ősi szuómi népcsoport törzsszövetsége. Kapcsolataik, nyelvileg, É-felé is voltak. A megyénk északi részein lakó kotinok — fin *koti* 'ház, lakóház, lakás, otthon, haza, hon' — az „otthoniak”, a „házbanlakók”, a „hazaiak” a latin források szerint a Luna erdőségekben vasat bányásztak. Ez lehet a Börzsöny, de lehet a Lónyabánya körüli hegység is. Ez utóbbi a valószínűbb.

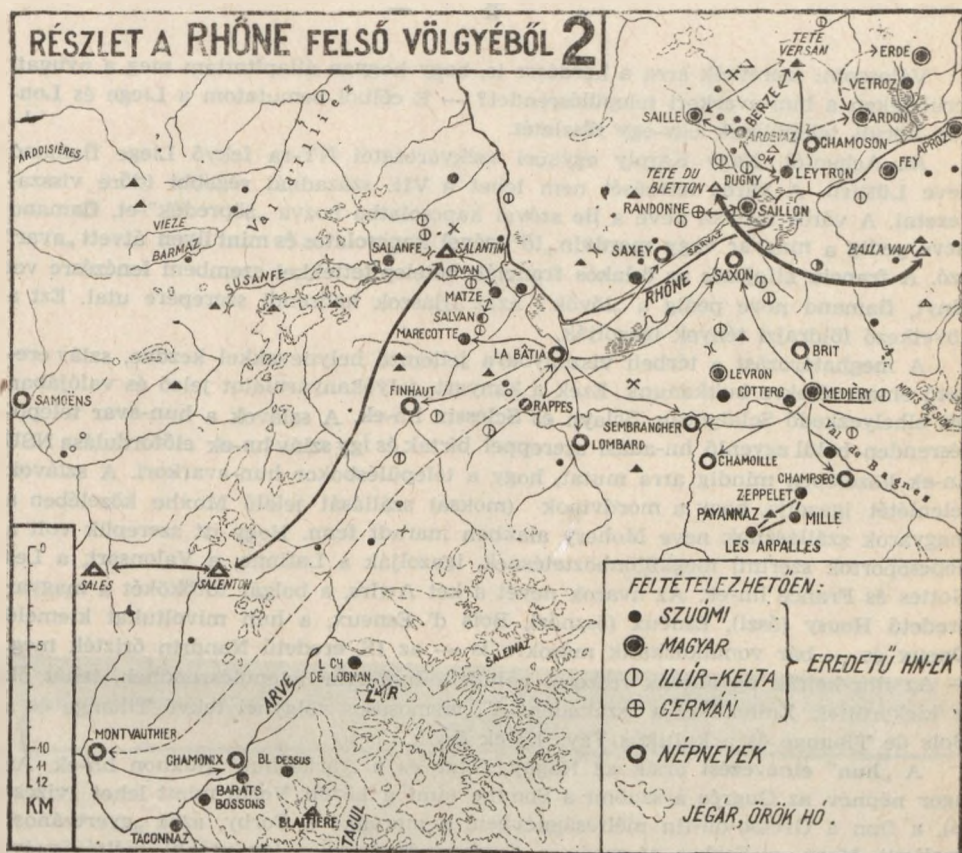
Igen figyelemre méltó a „farkas” vonatkozású hn-ek sokasága a Lonja melletti jazig területen. A farkas nyilván a totemek körébe tartozott és tiszteletreméltónak tartották azók a nemzetségek is, amelyeknek nem ez volt a totemjük, mert hn-ek alakjában megnevezték, sőt — úgy vélem — törzsi névül is használták. Tisztelete

az etruszkok körében is megvolt és így PMA kapcsolatai is kétségtelenek. Az etruszk szobrászat egyik remekműve a Capitoliumi Farkas ennek a tiszteletnek egyik művészi kifejezője.

Az íjjászok külön települése az Alpesek és az Appeninók vidékén is kimutatható. Vázlatomon a Bors közelében lévő Pile „vár” — amihez az Alp Varda tartozhatott — íjjászai a Jazza nevű településeken laktak. Az ő emléküket őrzi a Cima Jazzi és a Lusenei hegycsúcs.

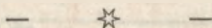

Többször említettem a fordításos hn-eket. Egyik legszebb példájuk az zalai Tófej község határában lévő Szompács puszta neve, ami NSU változatban szintén „tőfej”. — Vázlataimon az alpesi Schalli-Horn melletti Schalli-berg Gletscher és a csak egy gleccserpatak völgye által elválasztott Hoclicht-Gletscher neve őrzi a szuómi sal 'fényes' szó fordításos alakját. Ugyanitt az erdő szó fordítását is megkapjuk Salen-Wald település nevében. A „fényes, csillogó” szó IK változatát őrzi a Za de l' Ano „fényes hegyoldal” elnevezés.

A falut jelentő PSU, PMA stb. **val-bal** az Alpeseekben leginkább a „falu földje” jelentésben, Balma alakban maradt fenn. Megtaláljuk azonban a **koti** névalakot is. Ez vázlataimon az Alpe Cotter és Alpe Cottier hn alakokban tűnik fel. A településeket gyakran jelölték a közelükben lévő térformák neveivel is (vö. Hont). Pl. „út”, La Tine — vö. Tinnye, Tenyő — „köves” Cuves, „cseres”, Tscherschis, „erdős”, Ertets, Erde és talán Ardon, „patak”, Yogne, „hegy”, mongol eredetű hun-avar szóval: Olon stb. — Ebből az **ola**, **olu** mongol szóból származónak vélem a magyar **olasz** és **oláh** népneveket, amik eszerint „hegyiek”-et jelent. — A térformák nevének lakott hely jelölésére való alkalmazásának egyik legszebb példája a Tihany név. Ez az **IK** elnevezés (**te**, **ti** = nál, nél; **hon**, **han** = szakadék) a „szakadéknál” jelentéssel bír és aki ismeri Tihany meredek szakadék peremén való fekvését, nem vonhatja kétségbe annak jellemző voltát.

Már csak a Balaton névvel kapcsolatban is érdemes megfigyelni a szuómi **-ton** főszótképző helynévadásban való szerepét. Ez a képző **IK** hatásra **-tin**-né alakult (vö. Balaton = Balatin). Szépen igazolja ezt a pointe de Sales, „erdős,” hegy és az Aiguille de Salenton, „erdőtlen” hegy elnevezések mellett az **IK** hatásnak jobban kitett Dent du Salantin, „erdőtlen” hegy elnevezés.

Válaszolni szeretnék arra a kérdésre is, hogy hogyan állapítottam meg a nyugati területeken a hun-avarkori településrendet? — E célból bemutatom a Liege és London körüli települések egy-egy részletét.

Az Achentől, Nagy Károly egykori székvárosától NY-ra fekvő Liege flamand neve Lüttich. A város létezését nem lehet a VII. századnál régebbi időre visszavezetni. A város francia neve a **lie** szóval kapcsolatba hozva „söpredék”-et, flamand neve pedig a magyar vagy mordvin „lő” igével kapcsolatos és mint ilyen átvett „avar” szó. A francia kifejezés az őslakos franciákk betelepítettekkel szembeni lenézésre vet fényt, flamand neve pedig a „lövők”, azaz ijjászok hadrendi szerepére utal. Ezt a következő földrajzi tények igazolják.

A meghatározást a térbeli viszonyokra jellemző helynevekkel kezdve, szláv eredetű elnevezésekre bukkanunk. Ezek a kanyart, folyókanyarulatot jelző és valójában ott elhelyezkedő Sclaigneau, Sclayn és Sclessin hn-ek. A szlávok a hun-avar településrenden belül egyenlő hn-adási szereppel bírtak és így szláv hn-ek előfordulása NSU hn-ek közelében mindig arra mutat, hogy a településbokor hun-avarkori. A szlávok jelenlétét igazolja, hogy a mordvinok (moksa) szállását jelölő Moxhe közelében a magyarok szállásának neve Moherý alakban maradt fenn. Hogy itt szerepük volt a népcsoportok szerinti megkülönböztetésnek, igazolják a Latinne, a Valonsart, a Les Gottes és France hn-ek. Az avarok nevét a két Awirs, a bolgár törökökét a magyar eredetű Heusy (őszi), Esneux (ösznöz), Bois d' Esneux, a hun mivoltukat kiemelő Oneux és — bár vonatkozhatik másokra is — az **IK** eredetű Nandrin őrizték meg. — Az illír-kelták ugyancsak részesei voltak a hun-avar településrendnek, tehát ők is idekerültek. Emléküket a „szakadéknál”, vízmosásos völgynél fekvő Tihange és a Bois de Tihange és a kultikus Fays hn-ek őrzik.

A „hun” elnevezést őrzik az Hogny, Ogne és a „farkashun” Suxhon hn-ek. Az ugor népnév az Ougrée a szuómi a Somme (ami a közeli Vezin miatt lehet „vizes” is), a finn a Grosso-on-fin méltóságnevében, a morváké a Corby, azaz „gyertyános” melletti Mery, a Farkas törzsnév a Suxhon és Bansios (ez utóbbi méltóságnevé)

RÉSZLET A MEUSE VÖLGYÉBŐL ÉS LIÈGE KÖRNYÉKÉRŐL

FELTÉTÉLEZHETŐEN

● SZUÓMI, ○ MAGYAR, ⊙ TÖRÖK, ⊕ MONGOL, ■ SZLÁV EREDETŰ HELYNEVEK, ○ ⊕ NÉPNEVEK, VISZONY A JOBB- ÉS BALOLDAL ↔ KÖZÖTT, EGYÉB ↔ → KAPCSOLAT, TÉRBELI → ÉS MÁS VONATKOZÁSOK.

hn-ekben maradt fenn. Az egész népcsoport „pogány” mivoltát a Les Heids elnevezés őrzi. A mongolok jelenlétét bizonyítja a hegyet jelentő Oll-mont fordításos név és az Olne hegynév. Szövetségi kapcsolataikra — mongol **anda** = esküvel fogadott barát — utal az Andou-mont elnevezés. Avar-török-mongol összetétel a Bi-Olley „nagy hegy”, vagy a „bő hegye” hn.

Nagyon érdekes és nógrádi vonatkozásai is vannak a mongol és szuómi méltóságnévből összetett „avar” Cacqhus méltóságnévnek, ami nálunk a Kacsics = Katyuz nemzetségnévben bukkann fel és viselői a koraközépkori Nógrád életének egyik legfőbb irányítói voltak. Ez az „avar” szó a mongol **ka** 'kán' és a szuómi (ész-tellegű) **töz** 'komoly, böles' (vö. mongol **szecsen** 'okos' és **bilge** 'böles' méltóságnevek összetétele. A szuómi méltóságnév Theux alakban a tarna = torna méltóságnevet viselő Tergnon patak közelében fekszik. Azt, hogy ez a Tergnon a tarna = terna = terény méltóságnév változata igazolja, hogy az a Roigne, „királyi” folyócskába ömlik, aminek a partján volt a töz szállása.

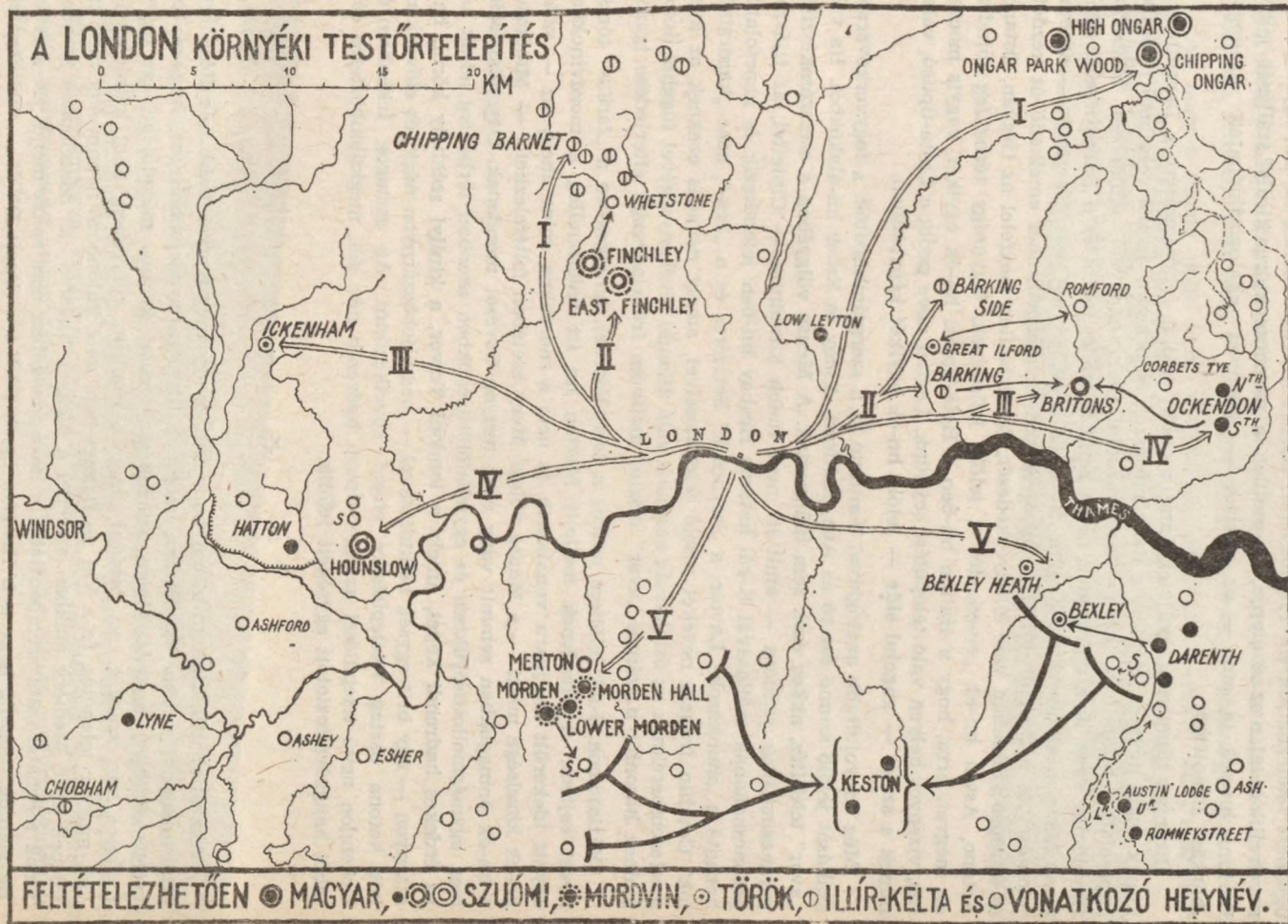
A bolgár-török jelenlétét igazolják még a Biomont, a Labay, Bagnée és Bonsgnée hn-ek, amelyek mindegyikében — erősen analogizált formában — a baj = fej méltóságnév rejlik. A fegyveres szabadok települését a két Bodogné, azaz Bodony jelzi. A bolgár-török (vagy avar-török) bő szállása a **bu-il** (török **il** 'föld'), a mai Bouillet volt. Ezt egy mongol **ka**, egy török **be** és egy szuómi **ten** szóból összetett „avar” elnevezésű terület, a „nagy kán útja”, a mai Cabendes kötötte össze a bő folyóhoz közelebbi szállásaival. Az itteni lakosság és a vezéri nemzetség körében az „avar” nyelv kialakulási szakasza volt a jellemző. Igazolja, hogy az anya, a fejedelemasszony birtokát az IK Amap hn, a nemzetség többi tagjainak birtokát pedig a szuómi Chokier „rokonság” hn jelöli. Ilyen példa még több is akad.

Ha a méltóságnevet viselő területnél arccal a Meuse folyó felé fordulunk, akkor megkapjuk az itteni településrendre jellemző hadrendi elhelyezkedést. A balszárnyon Cowa, „kemény, szigorú, erős”, a jobbszárnyon Moha, „laza, porhanyó”, egymással szöges ellentétű jelentéssel bíró hn-ek a végpont. — Ez a helyzet Mohi és Mezö-Kövesd esetében is, ha a vezéri nevet viselő Kács és Alkács (Tibolddaróc) irányából a Tisza felé fordulunk. Mezö-Tárkány esetében — nyilván védelmi okokból — a hadrendi felállítás féloldalas. A balszárnyon Eger, a jobbszárnyon az ugyanazt jelentő Heves települések fekszenek. — A két különböző nyelvből vett szárnyjelölés a két nép szövetségi viszonyának a kifejezője is. — A Meuse völgyében a balszárnyon levő harcosok szállásait Suxhon és a két Awirs, a jobbszárnyon lévő ijjászokét Ampsin (finn **ampua** 'lő, vet, röpít') és Leu-mont jelölik.

Az ijjászoknak külön parancsnokuk is volt. Ez Moheryben székelhetett, amit az „avar” Canivet, „Kán vize” hn-en kívül a Mohery melletti Ciplet (finn **'sipaista'** 'legyint, suhint'), a lövők földje és az IK elnevezést sejtető Bierwart „lövő őr”, vagy IK ÷ NSU lövő ÷ hegy (vö. Leu-mont) jeleznek. — A lövők parancsnokának a felesége az Avin (finn **avio** 'házastárs') területén lehetett birtokos. Török eredetű, „fehér sólyom” kultikus nevet őriz az Acosse hn. A vezér testvéérének vagy rokonainak birtokát jelöli a Velain nevű település. — A méltóságról leköszönt vezér, vagy az após birtokát az „avar” Huc-corgne, „az ük kőralakú tábora” hn-ben kereshetjük. — Így elemezve Teux körzetében is hasonló elrendezést találhatunk.

Hasonló viszonyokat találunk London környékén, ahová a hódító angol-szász királyok valamelyike telepített testőrei gyanánt avarokat. — Itt a magyar töredék települését a Chipping-Ongar, a High-Ongar és az Ongar Park Wood, a mordvínokét a Morden hn-csoportok őrzik. — Hounslow neve a hun elnevezést sejteti és

A LONDON KÖRNYÉKI TESTŐRTELEPÍTÉS

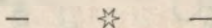

ugyanazt tételezhetjük föl Finchley-ről. Barnet nevében esetleg az illír ijjászok **ber** neve rejlik és talán ez az alapja, ez esetben a parancsnokuk „a király” szállását jelölő Barking hn-nek is, ami — ez esetben — könnyen analogizálódhatott az angol „bárkás” jelentésre.

Bizonyos támpontot nyújt egy másik vezéri szállás feltételezésére a Darenth hn. Ennek angol névszói jelentése a **dare** 'merészel, bátorodik' igéből vezethető le és így kapcsolatba hozható a tarna = teren szuómi méltóságnévvel. Különösen akkor, ha figyelembe vesszük a mordvinok nevét rejtő településbokrót és a Darenth közt pontosan középen elhelyezkedő Keston „középső, közti” — vö. Geszt, Keszthely — szuómi jelentését és a Darenth-től D-re fekvő Austin-ek szerpentinnel emelkedő út kezdeti és középső szakaszán való elhelyezkedését. Ez térbelileg megfelel az Osgyán, Ostano, Astano, Asten hn-ek „emelkedés”-t jelölő jellegének. Ugyanígy térbelileg minden ok megvan arra, hogy a Hatton hn-ben a Hete-típusú hn-ek egyikét, vagyis mocsaras, vizenyős helyen való települést sejtünk. Leyton neve pedig a Lajta-típusú, valaminek a szélét — angolul **side** — jelölő hn-ek egyikét képviselheti.

Még bonyolultabb analógiával bontható ki a szerszámkészítők, a fegyverkovácsok szállását jelölő **ese** tő az Ash, Ashford, Ashe y és Esher hn-alakokból. Ha volt „avar” telepítés, akkor ezek sem hiányoztak. A Meuse völgyében a szerszámkészítők parancsnokának szállása — amit itt nem tudok kimutatni — Ciplettel, az ijjászok parancsnokának szállásával K-ről határos Hesbay hn-ben jelentkezik és kapcsolatba hozható a „munkások” Lavoisier, a „kovácsok” Ferrières és a „kés-”, azaz „kardcsinálók” Couthin francia neveket viselő településeivel, amely névadás ezeknek az avar mesterembereknek az őslakosság számára való állandó tevékenységével függhet össze, amihez hasonló a számos „avar” díszítő motívum franciaországi elterjedése igazol.

Vázlatomon **S**-sel jelöltem azokat a településeket, amelyekben a „farkas” törzsnévet sejttem. A Mordenek melletti Merton hn itt valószínűleg a mordvinokkal együtt idekerült merjákra vonatkozik és nem a morvákra, mint ahogy az — szláv hn-ek közelsége miatt — a Meuse völgyi Mery esetében feltételezhető. — Mindezek a hn-ek önmagukban semmit vagy csak nagyon keveset mondanak. Összefogásukban, egymásmellettségükben és egymásfölöttiségükben azonban térbelileg adják azt az érdekes hadrendi képet, amely a londoni Tower, a királyi székhely körül, bal-szárnyon — egy brit egység beiktatásával — négy, jobbszárnyon négy, és elővédként két katona osztag letelepítésére enged következtetni. Az osztagok Ickenham és Ockendon nevű települései az Eger-típusú hadrendi név két, megkülönböztetés céljából hangzóváltoztatott egységeit jelölik.

Akarattal választottam ki egy bonyolult és egy még bonyolultabb telepítési területet mondani valóm igazolására, mert ez illusztrálja legjobban azt, hogy a felvetett kérdések megvilágítására számos szakterület számos művelőjének az összefogására van szükség. Az például, hogy L' Hongrin völgyében, ahol kétségtelenül volt magyar település, és a Val de Bagnes-ban, ahol különböző népneveket meg rző telepek közt, Mediery alakban szerepel a Megyer törzsnév, az odatelepítés időpontjának meghatározása szempontjából a hn egymagában nem sokat mond. Ha aronban figyelembe vesszük, hogy a L' Hongrin egyik DNY-i — ismét DNY! — mellékpatak-

jának völgytorkolatában a „szövetségesek”, Allers nevű szállása fekszik, a völgy végén pedig a Lac, a Dent és a Col de Jaman, azaz a sámánok tava, szirtje és hágója található, feltételezhető, hogy ez a magyar település még a pogánykorban történt.

— Az, hogy a Rhone egyik ártéri mellékágát Sarvaz-nak nevezik. lehet magyar és lehet szuómi névadásra is visszavezethető. Július Caesar leírásból tudjuk, hogy az ő idejében Galliában még rénszarvasok is voltak. Lehet, hogy ezek emléke bukkan föl ebben a folyónévben, de lehet, hogy csak a „kiágazás” miatt kapta ezt a nevet.

— Földrajzosok, történészek, nyelvészek és néprajzkutatók összefogása tudná véglegesen tisztázni az általam felvetett problémákat.

Még inkább áll ez az etruszk kérdésre és az általam felvetett afrikai problémára. — Cikkem kéziratának befejeztekor került most kezembe az a tudósítás (Magyar Nemzet, 1965. november 16. Zzigovits Edit: Történész Maliban.), amely Borsányi Károly afrikai útjáról és tudományos eredményeiről számol be. Úgy látom, hogy nem tévedtem az afrikai hn-ek uráliakkal való kapcsolatba hozásával mert Borsányi ugyancsak a Szahara vidékét teszi a jégkori emberi művelődés centrumává, ahonnan kiindulva NY-ról K-felé vették birtokukba Euráziát a népek. Számomra azonban az a leglényegesebb, hogy a bambara nyelv és a magyar nyelv rokonságának lehetőségét felismerte és állítja, hogy számos afrikai nyelvben indoeurópai, török, és finnugor szavak következtethetők ki. — A nyugatról keletre vándorlás gondolatának antropológiai megalapozását Thoma Andor nagybecsű és úttörő művében (A homo sapiens kialakulása, Budapest, 1962.) találtam meg. Véleményét kiegészíti az a tény, hogy az utóbbi időben fehér embereket ábrázoló saharai sziklarajzokat is találtak.

Jelen válaszból is kiderül, hogy a helynevek ma egy-egy csoportjukban is keverten fordulnak elő és a sűrűség meghatározása adja csak vázlatosan elénk az egyes csoportok nagyobb szállásainak területeit. A települések egymásutániségének meghatározására az indoeurópai és az azt megelőző preindoeurópai korszak megjelenés igen tág fogalom. Meg kell kísérelnünk a preindoeurópai időszak felosztását is. Ennek első szakasza azoknak az amerikai indiánoknak az áthúzódása, akik elsőnek jutottak Eurázia földjére. Második szakasza nyilván a paleojapán, paleojukagir, paleozamojed és paleomagyar vándorlás időszaka. Ennek maradványai Európa területén az etruskok, a pelazgok és a velük együtt többi rokon, indoeurópaiakba beolvadt töredékek. Élő maradványaik hihetőleg a baszkok, és minden kétséget kizárólag a magyarok. Ezt a csoportot követték a palószuomiak, az utolsó nagy afrikai átkelés végrehajtói. — Ez a feltételezés Dél- és Közép-Európára érvényes. Bonyolítani fogja a sumér kérdés és az altáji népek vonulási irányának meghatározása. Ez utóbbi valószínűleg Kiszázián keresztül történt. — Akárhogy áll is az ügy, részleteit tekintve, érdemes a kutatásra. — Az etruszk nyelv részletekbe menő felderítése pedig anyanyelvünk szempontjából is rendkívül fontos, szinte nyelvemlékkutatási feladat.